

Сборник съдебна практика

РЕШЕНИЕ НА СЪДА (пети състав)

7 август 2018 година *

„Преюдициално запитване — Директива 93/13/ЕИО — Неравноправни клаузи — Приложно поле — Прехвърляне на вземане — Договор за потребителски кредит — Критерии за преценка на неравноправния характер на клауза от този договор, с която се определя размерът на мораторни лихви — Последници от неравноправния характер“

По съединени дела C-96/16 и C-94/17

с предмет преюдициални запитвания, отправени на основание член 267 ДФЕС съответно от Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 38, Барселона, Испания) с акт от 2 февруари 2016 г., постъпил в Съда на 17 февруари 2016 г., и от Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания) с акт от 22 февруари 2017 г., постъпил в Съда на 23 февруари 2017 г., в рамките на производства по дела

Banco Santander SA

срещу

Mahamadou Demba,

Mercedes Godoy Bonet (C-96/16),

и

Rafael Ramón Escobedo Cortés

срещу

Banco de Sabadell SA (C-94/17),

СЪДЪТ (пети състав),

състоящ се от: J. L. da Cruz Vilaça, председател на състава, A. Tizzano (докладчик), заместник-председател на Съда, E. Levits, A. Borg Barthet и F. Biltgen, съдии,

генерален адвокат: N. Wahl,

секретар: L. Carrasco Marco, администратор,

предвид изложеното в писмената фаза на производството и в съдебното заседание от 10 януари 2018 г.,

* Език на производството: испански

като има предвид становищата, представени:

- за Banco Santander SA, от A. M. Rodríguez Conde и J. M. Rodríguez Cárcamo, abogados,
- за Banco de Sabadell SA, от A. M. Rodríguez Conde и J. M. Rodríguez Cárcamo, abogados,
- за испанското правителство, от V. Ester Casas, в качеството на представител,
- за полското правителство, от B. Majczyna, в качеството на представител,
- за Европейската комисия, от J. Vaquero Cruz, N. Ruiz García, M. van Beek и A. Cleenewerck de Grauyencour, в качеството на представители,

след като изслуша заключението на генералния адвокат, представено в съдебното заседание от 22 март 2018 г.,

постанови настоящото

Решение

- 1 Преюдициалните запитвания се отнасят до тълкуването на Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори (ОВ L 95, 1993 г., стр. 29; Специално издание на български език, 2007 г., глава 15, том 2, стр. 273).
- 2 Запитванията са отправени в рамките на спорове между, от една страна, Banco Santander SA, и от друга страна, г-жа Mercedes Godoy Bonet и г-н Mahamadou Demba (C-96/16), по първия спор, и г-н Rafael Ramón Escobedo Cortés и Banco de Sabadell, SA (C-94/17), по втория спор, по повод изпълнението на договори за кредит, сключени между тези страни по делата.

Правна уредба

Правото на Съюза

- 3 Тринадесето съображение от Директива 93/13 предвижда:

„като има предвид, че законовите и подзаконовите разпоредби на държавите членки, определящи пряко или непряко условията в потребителски договори, се предполага да не съдържат неравноправни клаузи; като има предвид, че следователно не е необходимо да се включват условия, които отразяват задължителни нормативни или административни разпоредби [...] като има предвид, че в този смисъл изразът „задължителни законови или подзаконовни разпоредби“ в член 1, параграф 2 също включва правила, които според правните норми при отсъствие на други уговорки, се прилагат между договарящи се страни“.
- 4 Член 1 от тази директива гласи:
  - „1. Настоящата директива има за цел да сближи законовите, подзаконовите и административните разпоредби на държавите членки относно неравноправните клаузи в договори, сключвани между продавач или доставчик и потребител.
  2. Договорни условия, които отразяват задължителни законови или подзаконовни разпоредби, [...] не са предмет на разпоредбите на настоящата директива“.

5 Член 3, параграфи 1 и 3 от посочената директива предвижда:

„1. В случаите, когато дадена договорна клауза не е индивидуално договорена, се счита за неравноправна, когато въпреки изискването за добросъвестност, тя създава в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора.

[...]

3. Приложението съдържа примерен и неизчерпателен списък на клаузи, които се смятат за неравноправни“.

6 Текстът на член 4, параграф 1 от същата директива е следният:

„Без да се засяга член 7, преценката за неравноправност на дадена клауза се извършва, като се отчита характера на стоките или услугите, за които е сключен договорът, и се вземат предвид всички обстоятелства, довели до сключването му, към момента на самото сключване, както и всички останали клаузи в договора, или такива, съдържащи се в друг договор, от който той произтича“.

7 Съгласно член 6, параграф 1 от Директива 93/13:

„Държавите членки определят изискването, включените неравноправни клаузи в договори между потребители и продавачи или доставчици да не са обвързващи за потребителя, при условията на тяхното национално право, и че договорът продължава да действа за страните по останалите условия, когато може да се изпълнява и без неравноправните клаузи“.

8 Член 7, параграф 1 от тази директива предвижда:

„Държавите членки осигуряват, че в интерес на потребителите и конкурентите съществуват подходящи и ефективни мерки за предотвратяване на употребата на неравноправни клаузи в договори, сключени между потребители и продавачи или доставчици“.

9 Член 8 от посочената директива гласи:

„Държавите членки могат да приемат или да запазят в сила по-строгите действащи разпоредби, които са в съответствие с Договора, в областта на настоящата директива, с цел да осигурят максимална степен на защита за потребителите“.

10 Точка 1, буква д) от приложението към същата директива включва в списъка на условията, посочени в член 3, параграф 3 условие, които имат за предмет или резултат „от потребителя [да] се изисква да изплати неоснователно висока неустойка като компенсация, когато не изпълни задълженията си“.

Испанското право

Разпоредбите относно прехвърлянето на вземания

- 11 Член 1535 от Código Civil (Граждански кодекс), който урежда правото на длъжника да изкупи обратно своя дълг в случай на прехвърляне на вземане, гласи:

„Когато съдебно предявено вземане бъде възмездно прехвърлено, длъжникът има право да погаси същото, като заплати на цесионера цената, която последният е платил за придобиването му, направените за него разноски и лихвите върху цената, считано от датата, на която същата е била платена.

Вземането се счита за предявено по съдебен ред от момента, в който бъде подадено възражение срещу иска относно това вземане.

Длъжникът има право да упражни това си право в срок от девет дни, считано от датата, на която приобретателят предяви вземането за плащане“.

- 12 Замяната на прехвърлителя на дадено вземане с приобретателя във висящите производства е уредена с членове 17 и 540 от Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (Закон 1/2000 за приемане на граждански процесуален кодекс) от 7 януари 2000 г. (BOE n° 7 от 8 януари 2000 г., стр. 575, наричан по-нататък „Гражданският процесуален кодекс“), като посоченият член 17 се прилага в производствата по същество, а посоченият член 540 — в изпълнителните производства.

Разпоредбите относно неравноправните клаузи

- 13 Съгласно член 82 от texto refundido de la Ley General para la Defensa de los Consumidores y Usuarios y otras leyes complementarias (преработен текст на Общия закон за защита на потребителите и ползвателите и на някои допълнителни закони), одобрен с Real Decreto Legislativo 1/2007 (Кралски законодателен декрет 1/2007) от 16 ноември 2007 г. (BOE n° 287 от 30 ноември 2007 г., стр. 49181, наричан по-нататък „LGDCU“):

„Неравноправни клаузи са всички уговорки, които не са индивидуално договорени, и всички практики, за които не е дадено изрично съгласие, ако в нарушение на изискванията за добросъвестност създават в ущърб на потребителя значително неравновесие между правата и задълженията на страните, произтичащи от договора“.

- 14 Член 85, параграф 6 от LGDCU предвижда, че „са неравноправни клаузите, които изискват от потребителите и ползвателите да изплатят неоснователно висока неустойка като компенсация, когато не изпълнят задълженията си“. С тази разпоредба се транспонират разпоредбите на член 3, параграфи 1 и 3 във връзка с точка 1, буква д) от приложението към Директива 93/13, като същевременно в нея се уточнява, че в испанското право клауза от посочения в точка 1, буква д) вид винаги се смята за неравноправна.

Съдебната практика на Tribunal Supremo (Върховен съд, Испания)

- 15 От акта за преюдициално запитване по дело C-94/17 е видно, че в своите решения № 265/2015 от 22 април 2015 г., № 470/2015 от 7 септември 2015 г. и № 469/2015 от 8 септември 2015 г. (наричани по-нататък „решенията от 22 април и 7 и 8 септември 2015 г.“), Tribunal Supremo (Върховен съд) е констатирал, че при липсата на законово установени критерии, от които да произтичат ясни правила за целите на преценката на неравноправния характер на клаузите, които не са договорени индивидуално и с които се определя размерът на мораторните лихви в

договорите за потребителски личен кредит, първоинстанционните и въззивните испански юрисдикции прилагат различни критерии. Според него това води до голяма правна несигурност и произволна разлика в третирането на потребителите в зависимост от сезираната със спора юрисдикция. Съществуват и значителни различия при определянето на последиците от евентуално неравноправния характер на тези клаузи.

- 16 Ето защо, за да се сложи край на това положение на правна несигурност и различия, Tribunal Supremo (Върховен съд) е счел, че е необходимо да се дефинират критериите за преценка на неравноправния характер на посочените клаузи и да се определят тези последици.
- 17 За тази цел Tribunal Supremo (Върховен съд), от една страна, е посочил, че съгласно член 85, параграф 6 от LGDCU неравноправни са клаузите, които изискват от потребителя да изплати неоснователно висока неустойка като компенсация, когато не изпълни задълженията си. От друга страна, той е анализирал националните разпоредби, приложими в случай на забава за плащане от длъжника при липсата на съгласие между страните в различни области, както и размера на мораторните лихви, които са предвидени поначало в договорите за кредит, договорени индивидуално с потребителите.
- 18 Въз основа на този анализ е стигнал до извода, че трябва да бъдат обявени за неравноправни клаузите относно мораторни лихви, които не са договорени индивидуално в договори за потребителски кредит и отговарят на критерия, че лихвеният им процент надвишава с повече от два процентни пункта този на редовните лихви, договорени между страните.
- 19 Всъщност Tribunal Supremo (Върховен съд) отбелязва, че определянето на такъв размер на мораторни лихви води до необосновано отклонение в сравнение с процентите, които са предвидени в посочените в точка 17 от настоящото решение национални разпоредби, приложими в случай на забава за плащане от длъжника, и че търговецът не може разумно да счита, че като третира справедливо потребителя, последният би приел в рамките на индивидуално договаряне клауза, предвиждаща такива лихви.
- 20 Що се отнася до последиците от неравноправния характер на въпросните клаузи, Tribunal Supremo (Върховен съд) е констатирал, че по разглежданите от него дела определеният в тези клаузи размер на мораторните лихви се състои в увеличаване на размера на редовните лихви с известен брой процентни пунктове. От това той е направил извода, че ако посочените клаузи бъдат обявени за неравноправни, следва да се премахне изцяло увеличението, което обхващат мораторните лихви в сравнение с редовните лихви, и само последните да продължат да текат. В замяна на това той е приел, че не следва да се премахват и посочените редовни лихви, които запазват функцията си на възнаграждение за предоставянето на паричната сума в заем.
- 21 С решения № 705/2015 от 23 декември 2015 г., № 79/2016 от 18 февруари 2016 г. и № 364/2016 от 3 юни 2016 г. (наричани по-нататък „решенията от 23 декември 2015 г. и 18 февруари и 3 юни 2016 г.“) е разширен обхватът на решенията от 22 април и 7 и 8 септември 2015 г., като в него са включени и договорите за ипотечен кредит.

Споровете в главните производства и преюдициалните въпроси

Дело C-96/16

- 22 На 2 ноември 2009 г. и на 22 септември 2011 г. г-н Demba и г-жа Godoy Bonet са сключили с банковата институция Banco Santander два договора за кредит, съответно първият за сума от 30 750 EUR с падеж на 2 ноември 2014 г. и вторият за сума от 32 153,63 EUR с падеж на

- 22 септември 2019 г. Съгласно общите условия на тези договори приложимите редовни и мораторни лихви възлизали съответно на 8,50 % и 18,50 % за първия договор и на 11,20 % и 23,70 % за втория договор.
- 23 След като г-н Demba и г-жа Godoy Bonet спират плащането на договорените погасителни вноски по посочените договори, Banco Santander ги обявява за предсрочно изискуеми и сезира запитващата юрисдикция, а именно Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 38, Барселона, Испания), с искане за принудително изпълнение на задълженията на г-н Demba и г-жа Godoy Bonet на обща стойност от 53 664,14 EUR.
- 24 На 16 юни 2015 г. Banco Santander прехвърля вземанията с нотариално заверен акт на трето лице срещу сума, изчислена на 3 215,72 EUR, на основание на приложимите разпоредби на Гражданския кодекс, въпреки че тази възможност не е предвидена в разглежданите договори. Същото трето лице е поискало да замести Banco Santander в започнатото от последната изпълнително производство пред запитващата юрисдикция.
- 25 Тази юрисдикция изпитва съмнения по въпроса за евентуалното право на г-н Demba и г-жа Godoy Bonet да изкупят обратно — и по този начин да погасят — своя дълг, като възстановят на посоченото трето лице сумата, която то е платило при въпросното прехвърляне на вземане, заедно с приложимите лихви, разходи и разноски.
- 26 В това отношение запитващата юрисдикция подчертава, че макар член 1535 от Гражданския кодекс да предвижда право на обратно изкупуване, той го ограничава само до така наречените „спорни вземания“, т.е. тези, които са предмет на спор по същество, възникнал в рамките на установително производство. Следователно този член не предвижда възможността длъжникът да се позове на това право в рамките на производство за принудително изпълнение на вземането, както е в главното производство, или на извънсъдебно прехвърляне на вземането, което според запитващата юрисдикция не гарантира в достатъчна степен интересите на потребителите. Посочената юрисдикция добавя, че такава защита не е осигурена и от членове 17 и 540 от Гражданския процесуален кодекс, които уреждат заместването на прехвърлителя от приобретателя по висящи производства, като се има предвид по-конкретно че в тези разпоредби не се посочва правото на длъжника да изкупи вземането си, предвидено в член 1535 от Гражданския кодекс.
- 27 В този контекст запитващата юрисдикция изразява съмнения относно съвместимостта с правото на Съюза, и по-специално с Директива 93/13, на практика, при която търговецът, при липсата на конкретна договорна клауза в този смисъл, прехвърля или купува вземане при ниски цени, без длъжникът да е бил предварително информиран за прехвърлянето или да е дал съгласието си и и без да му е дадена възможност да изкупи обратно своя дълг — и по този начин да го погаси — чрез възстановяване на платената от приобретателя цена във връзка с посоченото прехвърляне, заедно със съответните разходи и лихви.
- 28 От друга страна, тази юрисдикция си поставя въпроса кои обстоятелства следва да бъдат взети предвид при проверката на евентуално неравноправния характер на клаузите на разглежданите в главното производство договори за определяне на приложимия размер на мораторните лихви и какви са последиците от такъв неравноправен характер. Във връзка с това тя има съмнения относно съвместимостта с Директива 93/13 на съдебната практика, изведена от решенията на Tribunal Supremo (Върховен съд) от 22 април и 7 и 8 септември 2015 г.

29 При тези условия Juzgado de Primera Instancia nº 38 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 38, Барселона) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:

- „1) а) Съвместима ли е с правото на Съюза, и по-конкретно с член 38 от [Хартата на основните права на Европейския съюз], както и с член 4, параграф 2, член 12 и член 169, параграф 1 от Договора за функционирането на Европейския съюз търговска практика на прехвърляне или купуване на вземания, без да се предоставя възможност на потребителя да погаси задължението чрез плащане на цената, лихвите и разноските на приобретателя?
- б) Съвместима ли е с принципите, установени в Директива 93/13, и съответно с принципа на ефективност, както и с член 3, параграф 1 и член 7, параграф 1 от тази директива посочената търговска практика на изкупуване на потребителски дългове на ниска сума без знанието или съгласието на потребителя, без тази практика да е включена като общо условие или неравноправна клауза в договор и без на потребителя да се даде възможност да участва в такава операция чрез право на обратно изкупуване?
- 2) а) Съответства ли на правото на Съюза, а именно на Директива 93/13, и по-специално на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 и на съдебната практика на Съюза, определянето с цел да се гарантира защитата на потребителите и ползвателите като еднозначен критерий в договорите за кредит без обезпечение, сключени с потребители, че е неравноправна недоговорената клауза за лихви за забава, предполагаща увеличение с повече от два процентни пункта на [редовната] лихва?
- б) Съответства ли на правото на Съюза, а именно на Директива 93/13, и по-специално на член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 и на съдебната практика на Съюза, предвиждането с цел да се гарантира защитата на потребителите и ползвателите на последица, съгласно която [редовните] лихви продължават да текат до пълното погасяване на задължението?“.

Дело C-94/17

- 30 На 11 януари 1999 г. г-н Escobedo Cortés сключва с Caja de Ahorros del Mediterráneo, впоследствие Banco de Sabadell, договор за ипотечен кредит за сумата от 17 633,70 EUR, като е договорено погасяване чрез месечни вноски. Клаузи 3 и 3 bis от този договор предвиждат редовни лихви от 5,5 % годишно с възможност за изменение след първата година. Към момента на настъпване на релевантните факти в главното производство този процент е 4,75 % годишно. Клауза 6 от договора предвижда мораторни лихви в размер на 25 % годишно.
- 31 След като изпада в забава, г-н Escobedo Cortés предявява пред Juzgado de Primera Instancia (Първоинстанционен съд, Испания) иск срещу Banco de Sabadell за отмяна по-специално на последната клауза, с довода че е неравноправна.
- 32 Този съд обявява посочената клауза за неравноправна и вследствие на това приема, че приложимият размер на мораторните лихви трябва да бъде намален до границата, предвидена в член 114, параграф 3 от Ley Hipotecaria (Закон за ипотеките), изменен с Ley 1/2013 de medidas para reforzar la protección a los deudores hipotecarios, reestructuración de deuda y alquiler social (Закон 1/2013 относно мерки за засилване на защитата на ипотечарните длъжници, преструктуриране на дълга и социалния наем) от 14 май 2013 г. (BOE nº 116 от 15 май 2013 г., стр. 36373), което съответства на тройния размер на законната лихва. След обжалване това решение е потвърдено с решение от 18 септември 2014 г. на Audiencia Provincial de Alicante (Съд на провинция Аликанте, Испания).

- 33 Г-н Escobedo Cortés подава касационна жалба срещу това решение пред запитващата юрисдикция, а именно Tribunal Supremo (Върховен съд), с довода че то нарушава член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13. Всъщност според него, тъй като клаузата от разглеждания в главното производство договор за кредит, с която се определя размерът на мораторните лихви, е обявена за неравноправна, от този договор не произтичат нито мораторни, нито редовни лихви.
- 34 Според запитващата юрисдикция посочената жалба поражда съмнения във връзка с тълкуването на някои разпоредби от същата директива, прилагането на която е необходимо за решаването на спора, що се отнася до констатацията за неравноправния характер на тази клауза и последиците от него. По-специално съществуват съмнения относно съвместимостта с тази директива на нейната практика, изведена от решенията от 22 април 2015 г. и 7 и 8 септември 2015 г. и решенията от 23 декември 2015 г. и 18 февруари и 3 юни 2016 г., посочени в точка 21 от настоящото съдебно решение.
- 35 При тези обстоятелства Tribunal Supremo (Върховен съд) решава да спре производството и да постави на Съда следните преюдициални въпроси:
- „1) Допускат ли член 3 от Директива [93/13] във връзка с точка 1, буква д) от приложението към нея и член 4, параграф 1 от същата директива национална съдебна практика, съгласно която клаузата от договор за кредит, установяваща мораторна лихва, чийто размер надвишава с повече от два процентни пункта определената в договора годишна [редовна] лихва, води до налагане на потребителя на неоснователно висока неустойка при забавено изпълнение на задължението му за плащане и поради това е неравноправна клауза?
- 2) Допускат ли член 3 от Директива [93/13] във връзка с точка 1, буква д) от приложението към нея и член 4, параграф 1, член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от същата директива национална съдебна практика, съгласно която при преценката на неравноправния характер на включена в договор за кредит клауза, установяваща размера на мораторните лихви, обект на проверката за неравноправен характер трябва да бъде допълнителната тежест, до която тези лихви водят спрямо [редовните] лихви, тъй като тази тежест представлява „неоснователно висока неустойка, която се изисква от потребителя при неизпълнение на задълженията му“, и обявяването на неравноправния характер трябва да води до пълно премахване на тази допълнителна тежест, така че до връщането на кредита да продължават да се начисляват само [редовните] лихви?
- 3) При отрицателен отговор на втория въпрос, следва ли обявяването за недействителна поради нейната неравноправност на клауза, установяваща размера на мораторните лихви, да поражда други последици, които да са съвместими с Директива [93/13], като например пълно премахване на начисляването на лихви, както [редовни], така и мораторни, при неизпълнение на задължението на кредитополучателя за плащане на вноските по заема в предвидените срокове, или начисляване на законната лихва?“.

Производството пред Съда

- 36 С определения на председателя на Съда от 13 юли 2016 г. и от 5 април 2017 г. са отхвърлени исканията на Juzgado de Primera Instancia n° 38 de Barcelona (Първоинстанционен съд № 38, Барселона) и на Tribunal Supremo (Върховен съд) за разглеждане на дела С-96/16 и С-94/17 по реда на бързото производство, предвидено в член 23а от Статута на Съда на Европейския съюз и в член 105, параграф 1 от Процедурния правилник на Съда.
- 37 С решение на Съда от 21 ноември 2017 г. тези дела са съединени за целите на устната фаза на производството и на съдебното решение.

По преюдициалните въпроси

По първия въпрос, букви а) и б) по дело C-96/16

- 38 С първия си въпрос, букви а) и б) по дело C-96/16, които следва да се разгледат заедно, запитващата юрисдикция по същество иска да се установи дали Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска търговска практика на прехвърляне или закупуване на вземане към потребител, без такава възможност за прехвърляне да е предвидена в договора за кредит, сключен с този потребител, без той да е предварително информиран за това прехвърляне или да е дал съгласието си за това и без да му бъде предоставена възможност да изкупи обратно своя дълг — и по този начин да го погаси — чрез възстановяване на платената от приобретателя цена при прехвърлянето заедно със съответните разходи и лихви.
- 39 В това отношение, както отбелязва генералният адвокат в точка 43 от заключението си, от текста на член 1, параграф 1 и член 3, параграф 1 от Директива 93/13, както и от общата ѝ структура е видно, че тази директива се прилага само по отношение на договорните клаузи, като са изключени обикновените практики.
- 40 От акта за преюдициално запитване обаче е видно, че в случая в нито една клауза от разглежданите в главното производство договори не се предвижда, нито се съдържа възможност за Banco Santander да прехвърли на трето лице вземането си спрямо длъжниците по главното производство или евентуално право на последните да изкупят обратно своя дълг от това трето лице. Така посоченото прехвърляне е било извършено въз основа на приложимите разпоредби на Гражданския кодекс.
- 41 Следователно при липсата на каквито и да било договорни клаузи в това отношение тази директива не се прилага за практиките, посочени в първия въпрос, букви а) и б) по дело C-96/16.
- 42 Доколкото с тези въпроси запитващата юрисдикция иска да се установи дали Директива 93/13 допуска националните разпоредби, уреждащи прехвърлянето на вземания и заместването на прехвърлителя от приобретателя във висящите производства, посочени в член 1535 от Гражданския кодекс и членове 17 и 540 от Гражданския процесуален кодекс, тъй като тези разпоредби не биха осигурили достатъчна защита на интересите на потребителите поради причините, посочени в точка 26 от настоящото решение, е важно да се отбележи, че съгласно член 1, параграф 2 от тази директива договорните клаузи, които отразяват императивни законови или подзаконови разпоредби, не са предмет на разпоредбите на тази директива.
- 43 Съгласно постоянната практика на Съда, както следва от тринадесето съображение от Директива 93/13, предвиденото в посочения член 1, параграф 2 изключение от приложното поле на тази директива обхваща разпоредбите на националното право, които се прилагат между договарящите страни независимо от направения от тях избор, и тези, които са диспозитивни, т.е. приложими когато страните не са уговорили друго. Това изключение се обосновава с факта, че може с основание да се предполага, че националният законодател е постигнал равновесие между всички права и задължения на страните по някои договори, равновесие, което законодателят на Съюза изрично е искал да запази (вж. в този смисъл определение от 7 декември 2017 г., *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, непубликувано, EU:C:2017:954, т. 25 и 26 и цитираната съдебна практика).
- 44 По същество от практиката на Съда е видно, че посоченото изключение обхваща императивните законови и подзаконови разпоредби, различни от тези, които се отнасят до контрола върху неравноправните клаузи, по-специално свързаните с обхвата на правомощията на националния

съд, за да се прецени неравноправният характер на договорна клауза (вж. в този смисъл определение от 7 декември 2017 г., *Woonhaven Antwerpen*, C-446/17, непубликувано, EU:C:2017:954, т. 27 и цитираната съдебна практика).

- 45 С оглед на тази съдебна практика в определение от 5 юли 2016 г., *Banco Popular Español и PL Salvador* (C-7/16, непубликувано, EU:C:2016:523, т. 24—27), Съдът вече е постановил, че изключението, предвидено в член 1, параграф 2 от Директива 93/13, обхваща национална разпоредба като член 1535 от Гражданския кодекс, тъй като този член представлява императивна разпоредба и не се отнася до обхвата на правомощията на националния съд за преценка на неравноправния характер на договорна клауза. В това отношение следва да се добави в по-общ план, че посоченият член 1535 не изглежда да се отнася до контрола върху неравноправните клаузи.
- 46 С оглед на съдържащата се в акта за преюдициално запитване информация изглежда, че същото важи и за членове 17 и 540 от Гражданския процесуален кодекс, което обаче запитващата юрисдикция следва да провери.
- 47 Предвид изложените по горе съображения на първия въпрос, букви а) и б) по дело C-96/16, следва да се отговори, от една страна, че Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не се прилага за търговска практика на прехвърляне или закупуване на вземане към потребител, без такава възможност за прехвърляне да е предвидена в договора за кредит, сключен с този потребител, без той да е предварително информиран за това прехвърляне или да е дал съгласието си за това и без да му бъде предоставена възможност да изкупи обратно своя дълг — и по този начин да го погаси — чрез възстановяване на платената от приобретателя цена при прехвърлянето заедно със съответните разходи и лихви. От друга страна, тази директива не се прилага и за национални разпоредби като съдържащите се в член 1535 от Гражданския кодекс и в членове 17 и 540 от Гражданския процесуален кодекс, които предвиждат такава възможност за обратно изкупуване и уреждат заместването на прехвърлителя от приобретателя във всящите производства.

По втория въпрос, буква а) по дело C-96/16 и по първия въпрос по дело C-94/17

- 48 С втория въпрос, буква а) по дело C-96/16 и с първия въпрос по дело C-94/17 запитващите юрисдикции по същество искат да се установи дали Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на *Tribunal Supremo* (Върховен съд), съгласно която клауза в договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя приложимият размер на мораторните лихви, с мотива че при забава на плащането изисква от потребителя да изплати неоснователно висока неустойка, при положение че този размер надвишава с повече от два процентни пункта предвидения в същия договор размер на редовните лихви.

По допустимостта

- 49 Както *Banco Santander* и испанското правителство по дело C-96/16, така и *Banco de Sabadell* по дело C-94/17, твърдят, че въпросите, припомнени в предходната точка от настоящото решение, са недопустими, тъй като повдигат чисто хипотетични проблеми.
- 50 В това отношение следва да се припомни, че в рамките на производството по член 267 ДФЕС, основано на ясно разделение на правомощията между националните юрисдикции и Съда, само националният съд, който е сезиран със спора и трябва да понесе отговорността за последващото му съдебно решаване, може да прецени — предвид особеностите на делото — както необходимостта, така и релевантността на въпросите, които поставя на Съда. При това

положение, щом тези въпроси се отнасят до тълкуването на правото на Съюза, Съдът по принцип е длъжен да се произнесе (решение от 20 септември 2017 г., *Andrićius и др.*, C-186/16, EU:C:2017:703, т. 19 и цитираната съдебна практика).

- 51 Всъщност такива въпроси се ползват с презумпция за релевантност. Съдът може да откаже да се произнесе по тях само когато не са спазени по-специално изискванията относно съдържанието на преюдициалното запитване по член 94 от Процедурния правилник на Съда или когато е ясно, че поисканото от националната юрисдикция тълкуване или преценка на валидността на норма от правото на Съюза няма никаква връзка с действителността или предмета на спора по главното производство, или когато въпросът е хипотетичен (вж. в този смисъл решение от 20 септември 2017 г., *Andrićius и др.*, C-186/16, EU:C:2017:703, т. 20 и цитираната съдебна практика).
- 52 В случая, що се отнася, на първо място, до втория въпрос, буква а) по дело C-96/16, от акта за преюдициално запитване по това дело е видно, че запитващата юрисдикция все още не се е произнесла окончателно по неравноправния характер на клаузите за определяне на размера на мораторните лихви по разглежданите в главното производство договори. Освен това, както отбелязва генералният адвокат в точка 53 от заключението си, от същото решение следва, че с този въпрос посочената юрисдикция по същество иска да се установи дали критерият, изведен от *Tribunal Supremo* (Върховен съд), припомнен в точка 18 от настоящото решение, е в съответствие със системата за защита на потребителите, въведена с Директива 93/13, доколкото се прилага обективно и автоматично, без да се даде възможност на сезирания съд да вземе предвид всички обстоятелства по конкретния случай. Отговорът на този въпрос би бил полезен за посочената юрисдикция, по-специално за да прецени на какви обстоятелства трябва да се основава, за да провери неравноправния характер на клаузите в главното производство.
- 53 На второ място, по отношение на първия въпрос по дело C-94/17 също не е видно този въпрос да няма никаква връзка с действителността или с предмета на спора по главното производство, нито да е общ или хипотетичен. Всъщност, както посочва генералният адвокат в точка 54 от заключението си запитващата юрисдикция посочва по същество, че жалбата, с която е сезирана, макар да се отнася конкретно за последиците от неравноправния характер на клаузата, разглеждана в главното производство, поставя въпроси и относно тълкуването на разпоредбите на Директива 93/13 във връзка с установяването на този характер. Освен това не може да се изключи, че в съответствие с испанското право тази юрисдикция може или трябва да преразгледа служебно този характер в рамките на производство по обжалване пред нея, и по-специално критериите, с оглед на които посоченият характер трябва да бъде установен — въпрос, който все още не е решен окончателно — още повече че съгласно постоянната практика на Съда въпросът дали дадена договорна клауза трябва да бъде обявена за неравноправна следва да се приравни на въпрос от обществен ред, тъй като националният съд е длъжен служебно да преценява неравноправния характер на договорните клаузи, попадащи в приложното поле на Директива 93/13 (вж. в този смисъл решения от 14 юни 2012 г., *Banco Español de Crédito*, C-618/10, EU:C:2012:349, т. 44 и от 30 май 2013 г., *Asbeek Brusse и de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, т. 40, 41 и 44).
- 54 Ето защо вторият въпрос, буква а) по дело C-96/16 и първият въпрос по дело C-94/17 са допустими.

По същество

– Предварителни бележки

- 55 Banco Santander и Banco de Sabadell твърдят, че критерият, изведен в разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд), посочена в точка 18 от настоящото решение, не е обвързващ. Така според тези банкови институции, макар да изглежда, че испанските юрисдикции на практика са приложили автоматично този критерий, националният съд може да се отклони от него, ако обстоятелствата по случая обосновават това.
- 56 От друга страна, в хода на заседанието пред Съда испанското правителство изтъква, че практиката на Tribunal Supremo (Върховен съд) представлява допълнение към националния правен ред, доколкото осигурява еднакво тълкуване на закона от националните юрисдикции. Според това правителство обаче посочената съдебна практика няма обвързваща или задължителна сила, в смисъл че няма нормативен характер *erga omnes*, нито силата на закон и не е източник на правото в този правен ред. По този начин нисшестоящите юрисдикции биха могли да се отклоняват от нея и искат от Tribunal Supremo (Върховен съд) да я измени. Посоченото правителство добавя, че все пак тази съдебна практика има сила на „образец“, в смисъл че актовете на нисшестоящите национални юрисдикции могат да бъдат отменени от Tribunal Supremo (Върховен съд), ако се отклоняват от същата съдебна практика.
- 57 В това отношение следва да се припомни, че при тълкуването на разпоредбите на националния правен ред Съдът по принцип е длъжен да се придържа към квалификациите, дадени в акта за преюдициално запитване. Всъщност съгласно постоянната съдебна практика Съдът не е компетентен да тълкува вътрешното право на държава членка (решение от 16 февруари 2017 г., *Agro Foreign Trade & Agency*, C-507/15, EU:C:2017:129, т. 23 и цитираната съдебна практика).
- 58 Както обаче отбелязва генералният адвокат в точки 65—67 от своето заключение, от актовете за преюдициално запитване следва, че според запитващите юрисдикции в разглежданата в главното производство съдебна практика Tribunal Supremo (Върховен съд) е установил необорима презумпция, че е неравноправна всяка клауза, отговаряща на критерия, посочен в точка 18 от настоящото решение.
- 59 Освен това от тези решения и от съображенията, изложени в точка 56 от настоящото решение, по същество е видно и че обвързващият характер на тази съдебна практика спрямо нисшестоящите испански юрисдикции не може да се изключи, в смисъл че те са длъжни да обявят такава клауза за неравноправна, иначе актовете им подлежат на отмяна по касационен ред от Tribunal Supremo (Върховен съд).
- 60 При тези обстоятелства Съдът трябва да отговори на поставените въпроси въз основа на съжденията, изложени в предходните две точки от настоящото решение.
- 61 Освен това е важно да се отбележи, че макар от разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд) да следва, че всяка клауза, която отговаря на критерия, посочен в точка 18 от настоящото решение, се презумира, че е неравноправна, видно е, че тази съдебна практика не лишава националния съд от възможността да приеме, че клауза от договор за потребителски кредит, която не отговаря на този критерий, т.е. клауза за определяне на размер на мораторните лихви, който не надвишава с повече от два процентни пункта предвидения в договора размер на редовните лихви, все пак е неравноправна, и евентуално да не я приложи, което запитващите юрисдикции следва да проверят.

– По отговора на втория въпрос, буква а) по дело C-96/16 и по първия въпрос по дело C-94/17

- 62 За да се отговори на поставените въпроси, е необходимо най-напред да се отбележи, освен ако при проверка от запитващите юрисдикции не се установи друго, че за да дефинира критерия, посочен в точка 18 от настоящото решение, Tribunal Supremo (Върховен съд), изглежда, се е основал на насоките, изведени от Съда, що се отнася до преценката на евентуалния неравноправен характер на договорна клауза.
- 63 Всъщност от съображенията, изложени в точки 17—19 от настоящото решение, както и от преписката, с която разполага Съдът, е видно, че за тази цел Tribunal Supremo (Върховен съд) е разгледал националните правила, приложими в различни области на правото, и се е опитал да определи размера на мораторните лихви, който би могъл разумно да бъде приет от потребител, с когото търговецът постъпва добросъвестно и справедливо при индивидуалното договаряне, като същевременно се е стремил да запази функцията на тези интереси, а именно по-специално да се възпира забавата при плащане и да обезщети пропорционално кредитора в случай на такава забава. Ето защо изглежда, че Tribunal Supremo (Върховен съд) се е съобразил с изискванията, припомнени по-специално в решение от 14 март 2013 г., Aziz (C-415/11, EU:C:2013:164, т. 68, 69, 71 и 74).
- 64 Що се отнася до въпроса дали Директива 93/13 допуска прилагането на изведен в съдебната практика критерий, какъвто е посоченият в точка 18 от настоящото решение, доколкото от него следва, че за всяка договорна клауза, която отговаря на същия, е налице необорима презумпция, че е неравноправна, следва да се припомни, че тази директива се основава на идеята, че потребителят е в положение на по-слаба страна спрямо търговеца от гледна точка както на преговорните си възможности, така и на степента си на информираност (решение от 21 декември 2016 г., Biuro podróży „Partner“, C-119/15, EU:C:2016:987, т. 28 и цитираната съдебна практика).
- 65 С оглед на това положение на по-слаба страна член 3, параграф 1 от посочената директива забранява клаузите от общите договорни условия, които въпреки изискването за добросъвестност създават в ущърб на потребителя значителна неравнопоставеност между правата и задълженията, произтичащи от договора за страните (решение от 21 март 2013 г., RWE Vertrieb, C-92/11, EU:C:2013:180, т. 42).
- 66 Националният съд следва да провери дали разглежданите от него договорни клаузи трябва да се квалифицират като неравноправни, като по принцип вземе предвид съгласно член 4, параграф 1 от същата директива всички обстоятелства по конкретния случай (вж. в този смисъл решение от 14 март 2013 г., Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, т. 71).
- 67 От тези разпоредби, както и от член 6, параграф 1 и член 7, параграф 1 от Директива 93/13 Съдът по същество е стигнал до извода, че тази директива не допуска национална правна уредба, която определя критерий, с оглед на който трябва да се преценява неравноправният характер на договорна клауза, в случай че тази правна уредба възпрепятства националния съд, разглеждащ клауза, която не отговаря на този критерий, да провери посочения характер и евентуално да я обяви за неравноправна и да не я приложи (вж. в този смисъл решение от 21 януари 2015 г., Unicaja Banco и Caixabank, C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13, EU:C:2015:21, т. 28—42). При все това, както бе посочено в точка 61 от настоящото решение, изглежда, не са такива последиците от разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд).
- 68 В това отношение, както по същество отбелязва генералният адвокат в точка 60 от заключението си, не може да се изключи, че при изпълнението на ролята им за хармонизиране на тълкуването на правото и в загриженост за правната сигурност върховните съдилища на

държава членка, както е Tribunal Supremo (Върховен съд), могат при спазване на разпоредбите на Директива 93/13 да изведат някои критерии, с оглед на които нисшестоящите юрисдикции трябва да разглеждат неравноправния характер на договорните клаузи.

- 69 Въпреки че разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд) безспорно не изглежда да попада в обхвата на по-строгите разпоредби, които могат да бъдат приети от държавите членки, за да се осигури по-високо равнище на защита на потребителя по силата на член 8 от тази директива, при положение че, както посочва по-конкретно испанското правителство в хода на заседанието пред Съда, тази съдебна практика явно няма силата на закон, нито представлява източник на правото в испанския правен ред, извеждането на критерий в съдебната практика, както е очертал в случая Tribunal Supremo (Върховен съд), се вписва в целта за защита на потребителите, преследвана с тази директива. Всъщност от член 3, параграф 1 от Директива 93/13, както и от общата ѝ структура следва, че тази директива не е насочена толкова към гарантирането на цялостен договорен баланс между правата и задълженията на страните по договора, колкото към това да се избегне възникването на неравновесие между тези права и тези задължения във вреда на потребителите.
- 70 Следователно посочената директива допуска установяването на такъв критерий.
- 71 Ето защо на втория въпрос, буква а) по дело C-96/16 и на първия въпрос по дело C-94/17 следва да се отговори, че Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд), съгласно която клауза в договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя приложимият размер на мораторните лихви, е неравноправна, с мотива че при забава на плащането изисква от потребителя да изплати неоснователно висока неустойка, при положение че този размер надвишава с повече от два процентни пункта предвидения в същия договор размер на редовните лихви.

По втория въпрос, буква б) по дело C-96/16 и по втория въпрос по дело C-94/17

- 72 С втория въпрос, буква б) по дело C-96/16 и втория въпрос по дело C-94/17 запитващите юрисдикции по същество искат да се установи дали Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че не допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на Tribunal Supremo (Върховен съд), съгласно която последицата от неравноправния характер на клауза от договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя размерът на мораторните лихви, се състои в пълното премахване на тези лихви, като продължават да текат предвидените в този договор редовни лихви.
- 73 За да се отговори на тези въпроси, е необходимо да се отбележи, че съгласно член 6, параграф 1 от Директива 93/13 националният съд, който разглежда неравноправна договорна клауза, е длъжен само да не я прилага, така че тя да няма задължителна сила за потребителя, но не е овластен да изменя съдържанието на тази клауза. Всъщност договорът трябва по принцип да продължи да действа без друго изменение освен произтичащото от премахването на посочената клауза, доколкото съгласно нормите на вътрешното право съществува правна възможност така да се запази договорът (решение от 26 януари 2017 г., Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, т. 71 и цитираната съдебна практика).
- 74 Макар Съдът да е признал възможността за националният съд да замени неравноправна клауза с диспозитивна разпоредба от националното право, от практиката на Съда е видно, че посочената възможност се свежда само до случаите, в които обявяването на тази клауза за недействителна би задължило съда да обяви недействителността на договора в неговата цялост, излагайки по този начин потребителя на последици, които биха го поставили в неблагоприятно положение. В

този смисъл, както Съдът приема по същество, обявяването за недействителна на клауза от договор за кредит, с която се определя приложимият размер на мораторните лихви, не може да доведе до неблагоприятни за съответния потребител последици, доколкото сумите, които кредиторът може да иска от него, във всички случаи ще са по-ниски, ако не бъдат начислени мораторни лихви (вж. в този смисъл решение от 21 януари 2015 г., *Unicaja Banco и Caixabank*, C-482/13, C-484/13, C-485/13 и C-487/13, EU:C:2015:21, т. 33 и 34).

- 75 От друга страна, Директива 93/13 не изисква от националния съд наред с обявената за неравноправна клауза да остави без приложение тези, които не са квалифицирани като такива. Всъщност целта, която се преследва с тази директива, е да се защити потребителят и да се възстанови равновесието между страните, като не се прилагат клаузите, счетени за неравноправни, но същевременно се запази по принцип валидността на други клаузи от разглеждания договор (вж. в този смисъл решения от 30 май 2013 г., *Jörgös*, C-397/11, EU:C:2013:340, т. 46 и от 31 май 2018 г., *Sziber*, C-483/16, EU:C:2018:367, т. 32).
- 76 По-специално, от посочената директива не следва, че неприлагането или отмяната на клауза от договор за кредит, с която се определя размерът на мораторните лихви, следва да води вследствие на неравноправния ѝ характер до същото спрямо клаузата от този договор, с която се определят редовните лихви, още повече че тези различни клаузи трябва ясно да бъдат разграничени. Всъщност в това отношение следва да се отбележи, че както следва от акта за преюдициално запитване по дело C-94/17, целта на мораторните лихви е да се санкционира неизпълнението от страна на длъжника на задължението му да изплаща вноски по кредита в уговорените срокове, да се възпира длъжникът от забавяне при изпълнението на задълженията си и евентуално да се обезщети кредиторът за вредата, претърпяна вследствие на забавено плащане. За разлика от това редовните лихви представляват възнаграждение за предоставена от кредитора парична сума до възстановяването ѝ.
- 77 Както отбелязва генералният адвокат в точка 90 от заключението си, тези съображения се прилагат независимо от начина, по който са формулирани договорната клауза, с която се определя размерът на мораторните лихви, и тази, с която се определя размерът на редовните лихви. По-конкретно тези съображения са валидни не само когато размерът на мораторните лихви е определен независимо от този на редовните, в отделна клауза, но и когато размерът на мораторните лихви е определен под формата на увеличаване на размера на редовните лихви с известен брой процентни пунктове. В последния случай, тъй като неравноправната клауза се състои в това увеличение, Директива 93/13 изисква единствено да се отмени посоченото увеличение.
- 78 В случая, освен ако при проверка от запитващите юрисдикции не се установи друго, от актовете за преюдициално запитване е видно, че разрешението, което е възприето в разглежданата в главното производство съдебна практика на *Tribunal Supremo* (Върховен съд), предполага, че националният съд, който констатира неравноправния характер на клауза от договор за кредит, с която се определя размерът на мораторните лихви, само изключва прилагането на тази клауза или увеличението на тези лихви в сравнение с редовните, но не може да замени посочената клауза с диспозитивни законодателни разпоредби, нито да преразгледа въпросната клауза, като същевременно се запазва валидността на останалите клаузи на този договор, по-специално на клаузата относно редовните лихви.
- 79 С оглед на изложените по-горе съображения на втория въпрос, буква б) по дело C-96/16 и на втория въпрос по дело C-94/16 следва да се отговори, че Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на *Tribunal Supremo* (Върховен съд), съгласно която последицата от неравноправния характер на клауза от договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя размерът на мораторните лихви, се състои в пълното премахване на тези лихви, като продължават да текат предвидените в този договор редовни лихви.

По третия въпрос по дело C-94/17

- 80 Предвид отрицателния отговор на втория въпрос по дело C-94/17 не следва да се отговаря на третия въпрос по това дело.

По съдебните разноски

- 81 С оглед на обстоятелството, че за страните по главното производство настоящото дело представлява отклонение от обичайния ход на производството пред запитващата юрисдикция, последната следва да се произнесе по съдебните разноски. Разходите, направени за представяне на становища пред Съда, различни от тези на посочените страни, не подлежат на възстановяване.

По изложените съображения Съдът (пети състав) реши:

- 1) Директива 93/13/ЕИО на Съвета от 5 април 1993 година относно неравноправните клаузи в потребителските договори трябва да се тълкува в смисъл, че от една страна, тя не се прилага за търговска практика на прехвърляне или закупуване на вземане към потребител, без такава възможност за прехвърляне да е предвидена в договора за кредит, сключен с този потребител, без той да е предварително информиран за това прехвърляне или да е дал съгласието си за това и без да му бъде предоставена възможност да изкупи обратно своя дълг — и по този начин да го погаси — чрез възстановяване на платената от приобретателя цена при прехвърлянето заедно със съответните разходи и лихви. От друга страна, тази директива не се прилага и за национални разпоредби като съдържащите се в член 1535 от *Código Civil* (Гражданският кодекс) и в членове 17 и 540 от *Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil* (Закон 1/2000 за приемане на граждански процесуален кодекс) от 7 януари 2000 г., които предвиждат такава възможност за обратно изкупуване и уреждат заместването на прехвърлителя от приобретателя във висящите производства.
- 2) Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на *Tribunal Supremo* (Върховен съд, Испания), съгласно която клауза от договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя приложимият размер на мораторните лихви, е неравноправна, с мотива че при забава на плащането изисква от потребителя да изплати неоснователно висока неустойка, при положение че този размер надвишава с повече от два процентни пункта предвидения в същия договор размер на редовните лихви.
- 3) Директива 93/13 трябва да се тълкува в смисъл, че допуска национална съдебна практика като разглежданата в главното производство практика на *Tribunal Supremo* (Върховния съд, Испания), съгласно която последицата от неравноправния характер на клауза от договор за потребителски кредит, която не е договорена индивидуално и с която се определя размерът на мораторните лихви, се състои в пълното премахване на тези лихви, като продължават да текат предвидените в този договор редовни лихви.

Подписи